

Een poelennetwerk voor de Kamsalamander in Meertsheuvel

Jan Nachtergaele en Kevin Lambrechts

In het gebied Meertsheuvel te Zoutleeuw werden drie nieuwe poelen aangelegd voor de bedreigde Kamsalamander. Deze realisatie past in een ruimer plan dat wellicht 'de laatste kans' is om opnieuw tot leefbare populaties te komen.

Hoopgevend is de nauwe samenwerking tussen diverse partners waarbij duidelijke engagementen zijn aangegaan voor een bredere aanpak, ook voor de langere termijn. Als dit project niet breed wordt gedragen is het voor de 'Getedraak' zoals die hier graag wordt genoemd, allicht een verloren zaak. Voor deze eerste fase zetten de afdelingen Natuurpunt Gete-Velpe, kern Zoutleeuw en Natuurpunt Linter de eerste lijnen uit en stelde Natuurpunt Zoutleeuw één van haar percelen ter beschikking voor verdere uitbreiding van het aantal poelen. Het Regionaal Landschap Zuid-Hageland verzorgde de communicatie en vergunningsaanvraag en organiseerde de werken. De stad Zoutleeuw en de provincie bieden financiële ondersteuning. De stad Zoutleeuw draagt dit initiatief ook door het op te nemen als een project binnen haar doelstellingen van het Vlaams Plattelandsfonds. Natuurpunt Beheer en Natuurpunt Studie verzorgen de opvolging van de inrichtingswerken en van de monitoring. Natuurpunt-Zoutleeuw zorgt voor verdere afwerking ter plaatse, o.a. via Eudcatief Natuurbeheer, en staat in voor het regulier beheer van de percelen op de Meertsheuvel.

Wat voorafging...

Ooit was dit gebied een binnenpolder, net voor de samenvloeiing van de Grote en de Kleine Gete, en gekenmerkt door een kleinschalig bocagelandschap met tientallen veedrinkpoelen. De enigmatische kamsalamander was één van de paradepaardjes van het gebied. In de jaren 1990 werd de Meertsheuvel daarom aangeduid als onderdeel van de Speciale Beschermingszone 'Bossen en Kalkgraslanden van Haspengouw', en meer specifiek "zeer belangrijk" geacht voor de kamsalamander. Men bepaalde dat zowel het areaal, de populatie als de kwaliteit van het leefgebied hier moesten verhoogd worden.

Op zich bood de Meertsheuvel heel wat kansen voor deze soort: vochtige graslanden, natte ruigten en moerassige rietlanden in de komgronden wisselden af met glanshaver- en kamgraslanden op de drogere oeverwallen buiten de van nature overstromingsgevoelige zones. Ruigten, bosranden en kleine landschapselementen versneden het landschap en verhoogden de permeabiliteit er van.

Kamsalamander. Foto Maarten Jacobs

De ruilverkaveling Melkwezer (1996-1997) bracht daar echter verandering in. Niet alleen verdwenen haag- en houtkanten in een snel tempo ten einde grotere landbouwkavels te realiseren, ook gingen vele poelen op de schop. Een scenario dat zich trouwens doorheen de ganse vallei van de Grote Gete verder aftekende tot het Doysbroek te Linter. Als natuurcompensatie legde het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) toen vijftien nieuwe poelen aan. Maar net zoals dat met 'historische graslanden' het geval is, kan je ook gerijpte poelen niet zomaar door nieuwe vervangen... Door hun rechthoekige vorm, hun diepte en door de instroom van slibrijk grachtwater (waardoor bepoting met vis optreedt), bleken deze nieuwe poelen weinig geschikt voor de kamsalamander. Bij de laatste inventarisatie in de lente van 2014 werd in deze poelen amper nog één volwassen exemplaar aangetroffen!

Voortplanting gebeurde de laatste jaren op de Meertsheuvel enkel nog in twee kleinere poeltjes, eigendom van de gemeente Zoutleeuw. In juli werden in deze poeltjes naast enkele volwassen

De oevers van de poelen worden zacht-hellend aangelegd, zo kan de Getedraak ter tijd en stond komen zonnen. Foto Kevin Lambrechts

nog twaalf larven opgescheept, de laatste 'hoop in bange dagen' voor de Meertsheuvel. Jammer genoeg situeren deze relicten zich te midden van een intensief landbouwlandschap. Zo ligt de laatste voortplantingspoel geprangd tussen een laagstamboomgaard en een grote maisakker, met jaarlijks depositie van stalmest naast de poel.

Het was dus één voor twaalf voor de kamsalamander op de Meertsheuvel!

Plan van aanpak

Na een lange procedure, werd uiteindelijk een vergunning verkregen om deze laatste larven te verplaatsen naar een bestaande poel te midden van het grasland van Natuurpunt Zoutleeuw, waar nu ook de drie nieuwe poelen werden aangelegd. Deze translocatie vond plaats in juli 2014, met medewerking van de twee experts van Natuurpunt terzake, Iwan Lewylle en Kevin Lambeets. Bijkomend werden ook zaden en kiemplanten van typische oever- en waterplanten mee overgebracht. Dit alles werd netjes gedocumenteerd via het online dataportaal waarnemingen.be.

Om deze laatste 'getransloceerde' relictpopulatie een redelijke kans te geven op overleving en uitbreiding, was het nu dus zaak om bijkomend poelen aan te leggen in de nabije omgeving ervan. Clusters van poelen met variatie qua grootte en diepte geven daarbij de beste kans (Lambeets en Lewylle, 2012). In samenwerking met het Regionaal Landschap Zuid-Hageland en de gemeente Zoutleeuw, werd een plan uitgetekend. Daarbij kon Natuurpunt rekenen op 70% financiering via het Regionaal Landschap Zuid-Hageland (via het Vlaamse Plattelandsfonds) en de resterende 30% werd rechtstreeks door de gemeente bijgedragen.

De stedenbouwkundige vergunning werd snel afgeleverd en op vrijdag 18 september was het zover. In de vroege ochtendnevel stonden kraan en dumper van een agro-aanneming klaar om drie nieuwe poelen te graven op het betrokken grasland. Enkele watersnippen vlogen over, knobbelzwanen en wintertalingen keken toe vanop het overstroomde weiland ernaast, een jonge ree kwam nieuwsgierig voorbij gewandeld. Alsof de nog resterende natuur haar goedkeuring kwam geven aan dit gebeuren.

De poelen variëren van 16 m op 12 m tot 12 m op 10 m, met een diepte van 1,6 m tot ca. 2 m. De oevers zijn licht-hellend (15° aan de zonbeschenen noordzijde, 25° aan de zuidzijde), en het geheel wordt afgesloten met een prikkeldraadraaster. Het sediment werd gedeponneerd op de perceelsrand. Tijdens beheerdagen in het najaar zal nieuw doornstruweel worden aangeplant op de perceelsrand. Dit gebeurt met een lagere school van Zoutleeuw in het kader van Educatief Natuurbeheer, voor het derde jaar op rij. De kinderen zullen ook nog meer takkenhopen aanleggen aan de rand van de poelen, ideaal als overwinteringsplaats. Twee maaibeurten per jaar zorgen voor een verdere verschralling van het grasland. Na bijna tien jaar maaibeheer van deze met Italiaans raaigras heringezaaide akker, begint het grasland stilaan 'open te vallen' en bloemrijker te worden.

Toekomst voor de Getedraak!

Er staat echter veel meer op stapel, én voor onze koesterbuursoort, én voor het landschap van Meertsheuvel en Getevallei. Zo gaf Natuurpunt Beheer het Regionaal Landschap Zuid-Hageland groen licht om 'de regie uit te oefenen voor verdere natuurinrichtingswerken in functie van verbetering water- en landhabitat voor de Kamsalamander'. Dit houdt o.a. de aanleg in van nog meer poelen op verschillende graslandpercelen in eigendom van Natuurpunt (Linter en Zoutleeuw). Hierdoor worden stapstenen gerealiseerd tussen de herstellende populatie van de Meertsheuvel en de gezonde kernpopulatie van het natuurgebied Viskot-Doysbroek te Linter. Ook wordt gepoogd een functionele verbinding te maken met de Kleine Getevallei via het natuurgebied Bolwerk te Zoutleeuw. Verder stelde de stad Zoutleeuw de vraag of Natuurpunt Zoutleeuw het beheer van drie poelen wil overnemen, na een procedure van eigendomsoverdracht.

Het ANB legt volgend jaar ook een aantal nieuwe poelen aan ter vervanging van de huidige verkavelingspoelen.

Het Regionaal Landschap Zuid-Hageland zal i.k.v. het Leader-project 'Toeristisch-recreatieve ontsluiting van de Getevallei / fase 1' de kans op verbinding tussen de nu afgescheiden populaties verder vergroten door herstel, onderhoud en uitbreiding van de haag- en houtkanten op de Meertsheuvel. Het wandelnetwerk 'Getevallei' is hierin ook een belangrijk onderdeel, als middel voor educatie en sensibilisatie rond de Getedraak.

Tenslotte investeerde de provincie Vlaams-Brabant, Natuurpunt Linter en de gemeente Linter de afgelopen jaren al stevig in de aanleg van nieuwe poelen i.k.v. het natuurontwikkelingsproject Grote Getevallei, ter versterking en uitbreiding van de lokale populatie in het Viskot. De recente overdracht van het beheer van het Getebos aan Natuurpunt (zie artikel elders in het tijdschrift) betekent een bestendiging van het gevoerde beheer en van de visie om deze weg verder in te slaan. Zo zullen de Grote en de Kleine Getevallei verder kunnen ontwikkelen als bastions van lokale biodiversiteit.

Deze drie nieuwe poelen zijn dus slechts een eerste realisatie voor de kamsalamander op de Meertsheuvel en in de bredere Getevallei.

Het belangrijkste element, vooral ook voor de toekomst, is de samenwerking tussen de verschillende partners, de beste formule om ook op landschappelijke schaal versterkend te werken. De afdelingen van Natuurpunt Gete-Velp (kern Zoutleeuw), Natuurpunt Linter, het Regionaal Landschap Zuid-Hageland, de stad Zoutleeuw, de provincie Vlaams-Brabant, het ANB, allen dragen hun steentje bij om onze koesterbuursoort weer hoop te geven.

Referentie

Lambeets K. & Lewylle I. 2012. *De Kamsalamander in Vlaams-Brabant, een voorbeeld voor Vlaanderen? Wisselwerking tussen studie en beheer*. Natuur.Focus 11(1): 4-11.

Drie nieuwe poelen nabij de bestaande poel in het natuurgebied Meertsheuvel, Zoutleeuw. Foto Kevin Lambeets

Provincie Vlaams-Brabant draagt beheer Grote Getevallei over aan Natuurpunt

Kevin Lambeets, Natuurpunt Linter

Op Vlaams grondgebied stroomt de Grote Getevallei tussen Hoegaarden en Zoutleeuw, terwijl de Kleine Getevallei van Landen naar Zoutleeuw slingert. In Budingen ontmoeten beide rivieren elkaar vanwaar de Gete zich verder een weg baant dwars door Geetbets naar haar monding in de Demer te Halen. Deze blauw-groene aders vloeien door één van de laatste grote open ruimtes in Vlaanderen. Op sommige locaties beslaat de vallei meer dan een anderhalve kilometer breedte. Langsheen beide trajecten zijn enkele knappe natuurgebieden terug te vinden, goed ontsloten dankzij een uitgebreid recreatief netwerk. Vandaag beheert Natuurpunt hier 410 ha aan natuurgebied. Op 11 september 2014 besliste de deputatie van de provincie Vlaams-Brabant om deze oppervlakte gevoelig uit te breiden, en het beheer van natuurontwikkelingsproject Grote Getevallei over te dragen aan Natuurpunt, een gebied van meer dan 210 ha groot op de grondgebieden van Linter en Zoutleeuw. Daarbij bevestigt de provincie haar vertrouwen in Natuurpunt als terreinbeheerder en toont ze haar inzet voor streektypische biodiversiteit. De totale oppervlakte natuur in de Getevalleien stijgt daarbij gevoelig tot boven de 760ha.

Het natuurontwikkelingsproject Grote Getevallei spreidt zich hoofdzakelijk uit tussen het Doysbroek en het Viskot te Linter, met een kleinere fractie van de percelen op grondgebied Budingen, Zoutleeuw. Het project Doysbroek ging van start in 1997 n.a.v. de Ruilverkaveling Melkwezer. Het beheer van dit 12 ha grote natuurgebied werd door de gemeente Linter toegewezen aan Natuurpunt. Anno 2005 wist Natuurpunt deze gronden te verwer-

Het Doysbroek te Neerlinter vormt een goede referentiesituatie voor de potenties binnen het natuurontwikkelingsproject Grote Getevallei: begraasde wastines in de komgrond wisselen af met een kleinschalige bocceage op de oeverwallen van de Grote Gete. Foto Peter Solheid

ven. Doorheen de jaren groeide het project Doysbroek-Viskot tot 30 ha. Ondermeer de recente uitbreiding met 4,7 ha populierenbos op de oevers van de 's Hertogengracht zette het project kracht bij. Naast enkele fraaie glanshavergraslanden, staat het natuurgebied bekend om zijn duurzame populatie kamsalamander, één van de meest levensvatbare in Vlaanderen (Lewylle & Lambeets & Lewylle, 2014). Zeventien jaar later kan Natuurpunt eindelijk echt aan de slag om deze kleine natuurgebieden functioneel te verbinden via het natuurontwikkelingsproject Grote Getevallei.

Zo wordt een functionele verbinding gemaakt naar het bijna 300 ha grote natuurgebied Aronst Hoek via het habitatrichtlijngebied Meertsheuvel (waar een kleine relictpopulatie van kamsalamander nog net stand houdt) en de vallei van de Kleine Gete via het natuurgebied Bolwerk - Oude Gete.

De Grauwe klauwier, ook wel eens de ambassadeur voor natuurherstel genoemd, heeft het niet makkelijk in Vlaanderen... Jaarlijks zijn er waarnemingen in de Getevalleien, hoog tijd om deze enigmatische soort opnieuw poot-aan-grond te bieden. Foto Wim Dirckx

De doelstellingen van het natuurontwikkelingsproject beogen een ruwere, waterrijke vallei in de komgronden waar grote grazers een wastine-achtig landschap doorkruisen, terwijl de valleiranden een idyllisch kleinschalig boccalandschap tonen met oude haagkanten, kruidenrijke graslanden en poelen. Natuur en natuurlijk erfgoed kunnen niet opgesloten worden in 'Europese netwerken' of andere bureaucratische beleidslijnen en reiken over grenzen heen. Niettegenstaande de natuurwaarden in de Grote en Kleine Getevallei genieten ze amper juridische bescherming. Nochtans huisvesten ze belangrijke populaties van kamsalamander, zomertortel, spotvogel, roodborsttapuit, wielewaal, wulp... Jaarlijks doorkruist ook de grauwe klauwier de Getevallei, maar hij wist zich nog niet opnieuw te vestigen. De potenties zijn nochtans aanwezig, zie bv. het geslaagde broedgeval in de Velvevallei anno 2013 (Collaerts & Driessens, 2013). Deze opvallende rovende zangvogel geldt als dé natuurambassadeur in de Getevalleien. Verder zijn op de oeverwallen nog relictten van oude stromingsgraslanden en uitgeloopte rivierdonken terug te vinden, zoals spits havikskruid, voorjaarszegge, hokjespeul, trosdravik, kattendoorn, geel walstro,... een amalgaam aan schraallandminnende wilde rozen en allerlei wasplaten en knotszwammen. Zo werd in oktober 2012 in de Grote Getevallei nog de zeer zeldzame wantsenwasplaat ontdekt op een oude rivierdonk.

Ook voor de omwonenden is de toekomst van de Grote Getevallei van groot belang. Het zal er rustig verpozen zijn in een gezonde en gevarieerde leefomgeving, die ook als toeristische troef kan worden uitgespeeld. Momenteel wordt gewerkt aan een ruim aanbod voor bezoekers via nieuwe wandel- en fietsroutes. Zo wordt onder coördinatie van het Regionaal Landschap Zuid-Hageland een wandelknooppuntennetwerk uitgewerkt. Nu al zijn de natuurgebieden goed bereikbaar vanuit Tienen, Sint-Truiden en Diest via het fietspad de IJzerenweg, een vroegere spoorlijn. Op die manier kan dit natuurontwikkelingsproject uitgroeien tot een voorbeeld van hoe samenwerking tussen verschillende actoren in de schaars resterende open ruimte in Vlaanderen het verschil kan maken én een streek opnieuw een eigen identiteit kan geven. Door haar open karakter kan de vallei bovendien dienst doen als waterbuffer. Doordat het water wordt vertraagd bij hevige regenval blijven meer gevoelige zones gespaard van wateroverlast. De provincie Vlaams-Brabant ondernam alvast de eerste stappen via het afschuiven van de oevers van de Grote Vliet te Linter.

Naast Natuurpunt en de provincie, zijn ook het Regionaal Landschap Zuid-Hageland, de gemeente Linter en de stad Zoutleeuw betrokken bij dit project, vooral wat betreft de coördinatie en het de goede toegankelijkheid. De provincie Vlaams-Brabant voorziet jaarlijks € 45.000 als ondersteuning aan de terreinbeheerploegen van Natuurpunt. Voor reguliere beheerwerken zoals hooilandbeheer en de begrazing wordt via gebruiksovereenkomsten samengewerkt met lokale landbouwers.

Wil je de biodiversiteit in de Getevallei steunen? Dat kan via een vrije gift op rekening BE56 2930 2120 7588 van Natuurpunt Beheer, Coxiestraat 11, 2800 Mechelen en vermeld Project 9963 Doysbroek-Viskot.
Bij elke gift vanaf € 40 ontvang je een fiscaal attest.

kevin.lambeets@gmail.com
www.facebook.com/natuurpunt.linter

Referenties

Collaerts P. & Driessens G. 2013. *Wachtbekken zet Grauwe klauwier opnieuw aan het broeden*. www.natuurbericht.be/?id=11791
Lewylle I. & Lambeets K. 2014. *De Getedraak heeft het graag anders*. www.natuurbericht.be/?id=12649&Eid=9610

Een verhaaltje over zwerfvuil...

Er was eens een jongetje dat elke dag zijn teveel aan energie kwijt raakte aan een kilometerslange wandeling met zijn vader. Het was – zoals veel kinderen – een echte opraper van alles wat hij zoal tegenkwam.

Zo kwam het tweetal op het idee om bij elke tocht blikjes op te rapen. Gaandeweg groeide de ambitie om met die blikjes iets te maken dat de mensen attent zou maken op het probleem van zwerfvuil.

Jaren verstreken en ondertussen werden ze officiële zwerfvuilverzamelaars voor de stad. Gewapend met prikstokken, knijptangen en kruiwagen deden ze bijna dagelijks hun ronde. En tijdens de vorige kerstperiode, bij een ondertussen gigantische collectie blikjes, werd hun idee geboren: een blikken kerstboom zouden ze maken!

Om zéker genoeg blikjes te hebben – ongeveer 60.000 – kregen ze de medewerking van hun dorpsgenoten, die vlijtig hun gebruikte drankblikjes binnenbrachten.

En na nog een jaar verzamelen en lijmen mag het resultaat getoond worden. De blikken kerstboom zal tegen het einde van dit jaar wortel schieten! Hopelijk denken mensen bij het zien van de boom even na over hun afval en hoe er bewust mee om te gaan...

Locatie: Eliksem (Landen), Schabergstraat
Kerstboom vanaf 19-12-2014 tot 04-01-2015, tegenover margarinefabriek
Weekend kerstcafés van 20-12-2014 tot 04-12-2014 in margarinefabriek